

melyek minden egyesületünket összefoglaljanak s melyben a világiak és egyháziak karöltve működjenek. E végre nem kell egyéb mint a kerületek fölé egy országos ref. egyházi értekezletet szervezni és alakítani.

A *vallás-egyenlőségi szövetség* pedig legyen még ennél is nagyobb a *liberális erők felekezeti közti nagy gyűjtő-medencéje s a gyakorlati hasznosítása*. Csak az a fő, hogy mindez a tervezetés sikerüljön s hogy csakugyan sikerüljön, ahhoz bizony, mint mindig, egy-két jeles világi emberünk mellett, lelkészeink közreműködésére van szükség. Ott állottak az ujszülött bölcsőjénél, nekik kell résztvenni a további teendők elvégzésében. Ezek: tagul jelentkezés, egyházak, egyházi egyesületeknek, lelkész köröknek és testületeknek tagul való beléptetése. Azután a községi és megyei, vagy egyszerűen társadalmi s más szövetkezeteknek tagul való megnyerése. A többi a szövetség vezetőinek a gondja — elsősorban egy jó néplap megindítása, azután a néphez szóló, a nép érdekeit védő, a közdolgokról felvilágosító füzetek kiadása és ez érdekekben az agitáció megindítása.

Hígyjük, hogy mindezek egymásután elkövetkeznek s a vallás-egyenlőségi szövetség nagy célja sikerül. Hígyjük erősen, de dolgozzunk és aldozzunk is érte. Amaz Ujszövetség sem ért volna semmit a Megváltó áldozata nélkül. S vajjon kinek vagyunk mi szolgálói, hanem annak, aki meggyőzte a világot?

A püspökválasztáshoz.

Epilogus.

E címet választottam ahoz a mondanivalóhoz, melylyel még a püspök választás ügyében az olvasóknak tartozom, azért is mert ez végszó akar lenni s mert ebben is mint a halhatatlan költő bucsuszavában sárról, porról is lesz szó. A küzdelem hevében, az erős munkában por és vér fedi az erős vitézeket és izzadság csorog tagjaikról. A mi küzdelmünk is heves volt, nemcsoda, megis látszik rajtunk, de ezen ne busuljunk, mert csak azt jelenti, hogy a mérkőzésben, melybe elveink és álláspontunk mellett sodortattunk, vagy a melyet a közügy érdekében folytattunk, mi is kivettük a magunk részét és megállottuk a helyünket benne. Ez a por és ez a sár nem szégyen. Még az sem gyalázat, a mellyel ellenségeink megdobáltak, ha el nem kenjük, majd felszárad és önmagától

lehull. Ime ez az oka, ha a nyílt levelet, melylyel engem nt. Dicsőfi József főjegyző ur megtisztel, ezen a helyen érdemileg nem tárgyalom, csak egyszerűen szóba hozott.

A küzdelem eldőlt, az országos mérkőzésnek vége van és a lelkek rettenetes feszültsége, pattanásig kihuzott feszültsége megengedett. — Eredmény van előttünk megmásíthatatlan; az egyik álláspontra és föltre kedvező eredmény, mely alkotmányos döntés és többség folytán jött létre és ismét eredmény, olyan, melybe a vesztes párt is belenyugodni kénytelen, mert ő is hozzájárult annak létrehozásához és kiformalódásához.

Mert nem szabad e küzdelmet pusztán az eszterika szempontjából nézni s annak szokatlan heves tünetei miatt az alkotmányos mérkőzés jelentőségét kisebbiteni s annak tanúságait kicsibe venni.

A szabad szervezetek s ilyenek az autonómikus intézmények is, mint a szülő asszony a legkeservesebb vajadások között keresik és végzik a jövő biztosításának nagy feladatait. A szarvasok heves viadalra kelnek, a méhek államban valóságos zendülés támad, mely a régi államfőt s hiveit eltávolítja. Az alkotmányos küzdelem is a kiválasztás és megválasztás érdekében történik s izgatottabb időkben a legnagyobb arányú megmozdulással jár, melybe mindegyik fél beleviszi a maga teljes erejét s megpróbálja az ellenfél minden erősség. A mérkőzés külsőképen csak az egyének, a vezérek zászlója alatt folyik, de alapjában mindig valami általános közszükség és többé-kevésbé kialakult elvek képezik annak hátterét. Nem is az egyén a fő, hanem éppen ezek az elvek s a közszükség, mely a helyzetnek legmegfelelőbb megoldást keresi és követeli. Ez a közszükség most *Eröss Lajosnak* egyéniségét állította előtérbe, a kit nagy többséggel a püspöki székbe is emelt. Övé lett a győzelem, meglehetünk győződve róla, hogy nem fog vele visszaélni. Dicsőfi elbukott, azonban bukását méltósággal kell viselnie. Ennek pedig nem az a módja, hogy akkor, a midőn a nagy küzdelemnek valahára vége lesz és a lelkek a megnyugovást s a békességet keresik — a volt ellenfelek, újra a közönség elébe álljanak és a régi harcot most már csak tisztán személyes érdekekben tovább folytassák. Ezt már nem kívánja a közérdek, sőt egyenesen eltilt tőle. Az egyénnek, ha csakugyan jogos panasza van, nem pártok és a nagyközönség elé, hanem a bíró elé kell vinni a maga ügyét s ez a kö-

telessége nt. Dicsőfi József urnak is, ha magát sértve érezi.

A mi kötelességünk pedig az, hogy a békesség utjait megkeressük és alkotmányos döntés után, melyre egyedül a vezér megválasztása céljából volt szükség, ismét kezet nyujtsunk egymásnak és visszatérjünk rendes napi munkánkhoz és foglalkozásunkhoz. Én magam nem egy csapást vettem, hiszen állandóan a legerősebb tűz vonalban állottam. Még azt is gondolom, hogy kiméletesebb is voltam mint a velem szemben állók és sok fegyvert, amit a körülmények és mellettem állók adtak kezemben nem vettem használatba. Mindazonáltal a kapott sebekkel nem gondolok, azokat betakarja a győzelmi zászló és az engem ért igaztalan támadásokat pedig elfelejtem. Az a meggyőződés, hogy tisztességgel, becsülettel megállottam a helyemet és egyházamért szenvedek. Ezzel kell vigasztalni magát a kisebbségben maradt párt érdememes jelöltjének. Azonkívül, hogy a többséget nem ő nyerte meg s a megbízatás másnak adatott, vele semmi különösebb dolog nem történt. Se tehetsége, se érdeme nem kevesbedett. Egyénisége se módosult. A bukás nem becstelenség, csak szerencsétlenség és a nagy lelkek próbája. A győzöt köszöntjük és az új püspököt üdvözljük. Ellenfele iránt pedig részvételt és kimélettel tartozunk viseltetni. És ezt a tartozást teljesítem én, midőn nt. Dicsőfi József ur nyílt levelét ezuttal nem reagálok és kihívására nem felelek.

Ellenben nyíltan rámutatok azokra az elvekre, melyek a küzdelem hevében beleégetődtek lelkeinkbe s melyek az új püspököt kötelezik ezek beváltására, melyeket ő be is fog váltani. Ez legelső sorban a liberalis irány, melyet Eröss Lajos meg is fog tartani és a közvélemény követelte reformok megvalósítása, melyek elől nekünk reformátusoknak nem szabad elzárkózni.

Dr. Ferenczy Gyula.

Az Orle. nagygyűlése.

Az idő rövidege nem engedi még meg, hogy részletesen beszámolhassunk az Orle. most lefolyt nagygyűlésének dolgairól.

Azok a fontos munkálatok, amelyek a napirenden szerepeltek egyen-egyen leköszölni valók. A gyertyát is nem azért gyújtják meg, hogy véka alá tegyék, hanem, hogy világítsanak vele.

Arról az egyházi beszédről pedig, a melyet Gergely Antal a híres mezőturi pap elmondott, már a nagygyűlés elhatározta a Rác Gyula nagyhalászi lelkész indítványára, hogy az elnöki megnyitó-beszéddel együtt kinyomassék. Mind e feladatok teljesítése a mi lapunkra vár, mely az összetartás, a védelem, a felvilágosítás, a megértés és megnyeres munkáját eddig is végezte s melynek a nagygyűlésen elfogadott határozati javaslatok megvalósítására az ott felvetett és megvitatott eszmék népszerűsítésére és megérlelésére egyenes megbízatása is van.

Most azonban maga a gyűlés a legfontosabb tárgy, melyen 600—650 lelkész és sok érdeklődő sereglett közelből és távolból össze. Maga ez az összegyülekezés is teljes sikert jelent s oly látványossággal szolgált, mit soká nem feledhetünk s mely érdeklődöt és közömbös idegent, jóbarátot és ellenséget egyaránt meglepett. Budapest nagy város, de külső képén mindenütt meglátszott a kálvinista felvonulás, utcáin, közhelyein mindenütt feltűnedezték az erős nyaku nagy homloku fekete ruhás kálvinista papok. Már ezért is érdemes volt összegyűlni s még inkább a testvéri, a kollegiális szeretetben való megerősödésért. Nagy dolgok ezek, s nagy reményeket ébresztenek a jövőre nézve. A ref. lelkészi kar kezd kilépni abból az elszigeteltségből, mely félig öntudatlanul, félig tudatosan a legjobb erőit lekötve tartotta és attól a lehetőségtől, hogy az erők összetételével, közlélek szavának meghallgatásával és felkeltésével nagy dolgokat mivelhessen — megfosztotta.

Jobb idők derülnek ránk. Ráismertünk egymásra és megértettük, hogy testvérek vagyunk. A lelkészi testületünkben oly fogyatékos tisztvársi, testületi szellem és öntudat kifejlőben vagyon s maholnap az is állandó lelki szükségletünk lesz, hogy ennek ápolása és gyakorlása céljából is összegyűljünk mi, kiket még eddig jóformán a baj és nyomoruság hozott össze, de akiket erre a mostani összejövetelre már magasabb vágyak is indítottak.

Az eddigi alkalmakon erős szálakkal fűződtek egymáshoz lelkeink. Egymást soha sem látott lelkek között benső barátság kötött, mások közös emlékeik felújításával régi elfeledett szövetséget újítottak meg s míg eddig csak a hivatás közössége tartott össze bennünket, most erre a személyes érintkezés és megismerés is szolgáltatnak szélesebb alapot és összetartó kapcsolatokat.

A miért zörgetünk, a miket beszélünk, a miket eddig végeztünk, az sem kicsinylendő s mind szükséges dolog. Én azonban érzem, hogy a testületi szellem és öntudat felelése ez a nagy jelentőségű és gondviselesszerű mozzanat, melynek hatása kiszámíthatatlan, áldása pedig megmérhetetlen.

Távol legyen tőlem azonban a szigoruan vett

egyesületi működés tárgyainak és dolgainak lekicsinylése. Ellenkezőleg a kongresszus, illetve nagygyűlés vezetőjének, a mi fejünk koronájának dr. *Baltazár Dezső*nek, a lelkes előadóknak s mindazoknak a kiket illet, a kik a nagygyűlés rendezésének nagy munkáját ott az ország szívében teljes megelégedésünkre végezték: a legnagyobb hála vagyunk elkötelezve s e hálat érezte a nagygyűlés minden tagja akkor, midőn az elnököt nagyszabásu megnyitó beszéde alkalmával lelkesen ünnepelte s a személyét ért támadásokat visszaverte s őt tisztársaival újabb 3 évre megválasztotta. Mert az Orle. rendes megalakulása és a Baltazár megbízatásának megújítása, a mostani nagygyűlésnek az első nagyobb mozzanata. Az ő erős keze és lelke szabja meg irányát működésünknek. Ismerjük őt, vezérré tettük, kövessük tehát.

A második fő mozzanat az *Orle egyházpolitikai szereplése*. A Ne temere vagy „Nehogy vakmerően“ kezdetű pápai levél tárgyalása és a jezsuiták recepciójának tárgyalása sorakoznak ide különösebben s még talán az alapszabály megerősítésének a kérdése.

A harmadik fő mozzanat a saját ügyeinkkel való szakszerű foglalkozás. Anyagi ügyeinkkel, a fizetés kérdésével, az adócsökkentések ügyével — hatóságainkkal való viszonyunk rendezésével és a mi legfőbb a lelkész képzés ügyével, internatusok és árvaházak tervei megvitatásával és kezdeményezésével. Ezekről kell hát beszámolni.

A megalakulás dolgáról már emlékeztem. Az Orle egyházpolitikai szereplésére pedig csak annyit kell mondanom, hogy a pápai brève népszerű ismertetése dr. Kovács I. István tudós ifju barátunkra bízott s a dr. *Tüdős István* idevonatkozó határozati javaslata szerint, a gyűlölködő és gonosz bullát közgyűlésünk visszautasította. A jezsuiták recepciója ügyében is elutasító határozatot hoztunk. Nem csuda ha idevonatkozó határozatainkat támadják is az ultramontán lapok. A támadásokat álljuk mi is, de felvilágosításul el kell mondanunk, hogy mi teljesen kihijva s az ellenfel által rá szorítva vettük fel az elénk dobott keztyüt s nem nagy örömmel foglalkozunk ezekkel a dolgokkal és még mindig a legnagyobb tartózkodással viseltetünk a felekezeti kérdések megbolygatása iránt. Azonban ha csakugyan nem lehet e harc elől kitérni s nem lehet róm. kath. magyar paptársainkat arról meggyőzni, hogy a támadó és hódító ultramontanizmus politikája rájuk is káros — úgy teljes erővel úgy a felvilágosodottsága, mint a népre való támaszkodással — mi is felvesszük a küzdelmet. Reméljük azonban, hogy új kulturharcra még sem kerül a dolog s a magyarság fiai mielőtt öldöklő testvér háboruba mennének, megtalálják a kibontakozás útját. Ezt az utat keressük mi is egyfelől a kormányval, másfelől hatóságainkkal is. A kormánynál a 2400

kor. alapfizetésért és korpótlékért zörgetünk és ez ügyben gróf Degenfeld József és Antal Gábor vezetésével mind az országgyűléshez, mind a miniszterelnökhöz és szakminiszterhez is elmegyünk. Alapszabályainkat is beadjuk oda s noha az Erdélyi egyházkerületi értekezlet azon kívánságát, hogy önállóságunkat feladjuk, nem is teljesíthettük, másfelől mindent megtettünk arra nézve, hogy feljebb valóinkat ügyünknek megnyerjük. Ezzel a kényes és sokat tárgyalt ügy aktái bezáródtak s remélhető a teljes egyetértő munkálkodás s a mi fő: a béke és ez által a jövő megépülés.

Jelentékeny tényezője lesz ennek az *új lelkészi nemzedék*, melynek gondos, szeretetteljes, ingyenes nevelését és képzését követeljük. E tárgynál volt igazán elemében a nagygyűlés és itt indult a legszebb, a legnagyobb szabásu vitatkozás. Állást foglaltunk az egyetemeken felállítandó prot. theol. fakultások mellett is s kimondottuk, hogy a lelkészképzési vizsgák a mostani decentralizáció megszüntetésével egységesen szervezendők s e célból megfelelő bizottság alakítandó. A nevelés és képzés ügye mellett ezzel is az Unió ügyét óhajtottuk szolgálni. A papfiúk és leányok internátusa és árvaháza érdekében felhívásokat fogunk kibocsátani. A bevásárló szövetséget pedig megalakítottuk.

Ime a gyűlés belső képe. A külsőt látni és érezni kellett volna. A felvonulásokat, a templomi alkalmat, az ismerkedési estét, a közebedet, az újvárosháza zsufolásig megtelt nagy termében lezajló gyűlést.

U. I. Az Evang. Szövetség Vallásegymelősségi Szövetség címe alatt szinte a mi égiszünk alatt alakult meg gróf Degenfeld József elnöklete alatt. Az alakuló gyűlésen megjelent a tiszántuli egyh. kerület ujonnan választott püspöke *Eröss Lajos* is, akit gróf *Degenfeld Józseffel* mindenütt nagy ovációkkal fogadtak és melegen ünnepeltek.

R.

Nyilatkozat.

A Debreceni Prot. Lap f. évi július 25-én a 30. számban „Közéletünk“ rovata III. fejezetében Alethész, mint nagytiszt. szerkesztő urnak „az igazságért rajongó s küzdő társa“ egyházuk építkezéseiről (iskola, paplak stb.) elmélkedve, személyes intrikának minősíti egyházmegyéje eljárását szóban levő (bár nyíltan ki nem fejezett) reform. egyház oly férfiával, ki az egyháznak oly jótévője, hogy fejlődését neki köszönheti s az egész dolognak olyan színezetet ad, mintha szóban forgó ügyet, a közigazgatási bizottság által kétszer bezárára ítélt iskolájuknak építését a paplak építésével szemben előtérbe helyezi az egyházmegye — az egyház jótévő-jével személyes harcban élő róm. kath. lelkésznek az esperes és főgondnok urakkal való barátsága szülte volna.

E közleményt a véletlen hozta tudomásomra, mivel a ref. ügyek iránt egyáltalán nem érdeklődöm; nem is kívánok a cikk minden pontjával foglalkozni, csak róm. kath. papnak a ref. egyházm. vezető embereire való befolyását akarom megcáfolni, annál inkább most, midőn lehetnek gyöngye felfogású emberek, kik azt gondolhatják, hogy egy ref. esperes életérbe helyez egy pápista papocskát barmely egyházával szemben; s különösen azért, mert alkalmat ad szítani a felekezeti gyűlölséget, midőn a protestáns kongresszusok napirinden tartják a szekularizáció s egyéb kath.-ellenes témákat.

Szoban levő községben róm. kath. pap nem volt, nincs a jelenben sem, talán a jövőben sem lesz; a missiói lelkész pedig oly távol áll a ref. egyház és egyházmegyei belügyeitől, mint Makóhoz Jeruzsálem. Azt talán tudja, hogy Z. községben ref. egyház is van, (cikkíró pedig tudja, hogy Alethesz ur annak a papja) de vezető embereivel nemhogy személyes harcban, de ismeretsegen sincs s biztosítom, hogy sokkal körültekintőbb s egyházaival jobban el van foglalva, semhogy másokkal bajolni ideje volna.

Hogy ezt az a más községbeli róm. kath. pap nem is tette, bizonyára elhiszi Alethesz is. De hát miért burkol egy más felekezetű papot a rk. pap köpenybe? Miért nem rukkol ki azokkal a keserű igazságokkal nyíltan, miért hurcol meg ártatlanul egy rk. papot, mikor „az igazságot küzd és rajong?!“ Szükségesnek látom megemlíteni, hogy szoban levő községben Alethesz és az egyháznak az a *kegyes jölteveje* mindenféle eszközt igénybe vettek az állami, vagy közsegi iskola felállítására érdekében, szóval iskolájuk elvesztéséért minden lépést megtettek, csak hogy az egyházmegye természetesen nem állt kötelnek, nem fogadta el balekul az iskoláépítés akadályául odavetett rongyos paplakot és mellékepeleteket s 300 éves iskolát nem oly könnyen ad föl meg egy pap kenyelmeert sem. Elhiszi-e Alethesz, hogy az egyházmegye nem engedett ez ügyben a pressiónak s a személyeskedésnek semmi köze nem volt ahhoz, hogy a paplak építését megsemmisítette, azon indoklással: „tessék előbb iskolát építeni.“

Az igazságot annyira küzdő es rajongó Alethesz miért nem jár az igazsághoz vezető uton? Miért nem fejezi ki aggodalmait nyíltan, miért támad alattomosan, hisz így védekezni sem lehet. Furcsa, mikor Alethesz elefantvadászatra indul s csak legyet mer löni — ártatlan, magát védelmezni nem tudó legyet. Így nem ismerheti meg a világ azt az elkeseredett felekezeti harcot, melynek sok minden egyéb baj is az okozója a községben s amit a rk. pap köpenybe burkolt más felek. pap idézett elő. (Erről es az áttérésekről senki sem tud semmit.)

Ilyen es hasonló *igazságokkal* Alethesz csak annyit nyerhet, mint a franciak Hamburg ostrománál.

Végül megemlítem, hogy cikkem megírására egyedül az vezetett (mint említett felekezeteken kívül álló egyént), hogy Alethesz urat figyelmeztessen: ne csak udvaroljon a hölgynek, de vegye is feleségül; ne csak rajongjon es küzdjön az igazságot, de ebben éljen is s ezt vallja meg — legalább hirlapi cikkeiben.

Abc.

A beregi ref. egyházmegye közgyűlése.

Rendkívüli érdeklődés, nemcsak a hivatalos mellett személyek, hanem mindazok jelenlétében, akik Várady Gyula megválasztott e. m. gondnokunknak mindig csak a közjóra irányuló tevékenységét volt alkalmuk közelebbről szemlélni, azt az idő teljességében honorálni: folyt le e. megyénknek e hó 21-re összehívott közgyűlése. A politikai, társadalmi, katonai életnek minden vezető embere örömeinek, boldogságának tartotta azt, hogy részt vehetett egy oly embernek a megjutalmazásán, aki nem rendelkezik nagynak mondható vagyonnal, amiben sokan boldogságukat találják, de aki mégis igazi „boldog ember,“ mert rendelkezik egy oly érzéssel, a minék — úgy hiszem — kevesen tudnak az életben kifejezést adni s elmondani azt, hogy „ha még egyszer születnék, akkor se élne másképpen mint ahogy élt.“ Ebben a pár szóban benne van egy jól eltöltött élet; benne van, hogy soha senkit szándékosan nem bántott, hogy ahol alkalmá nyílt, igyekezett mindenkivel jól tenni, egyeniségét, meggyőződését mindig önzetlenül a közjó érdekében érvényesíteni s hogy a mit tett, abból csak jó származott, ami a legfőbb, ezentetkből nincs oka egyet se bántania; szóval benne van az általános emberszeretet.

Ezt az embert, egy ilyen embert választott meg e. megyénk b. e. Uray Imre utódául. Választása nem volt egyhangú, aminek oka nemcsak az volt, hogy ellenfelet Szabó Albert tanácsbíró is alkalmasnak találtak sokan e megtiszteltetésre, de sokkal inkább az, hogy távol elvén a központtól, nem keresvén soha a népszerűséget se, jellemet, jószívét, egyháza iránt érzett meleg szeretetét nem volt alkalmá megismerni mindenkinek úgy, mint pl. Munkács városának, amelynek képviselőtestülete a város érdekében tett működését nem tudván massal meghalálni, egy emlékéremmel jutalmazta meg . . . pro memoria!

Már fel 10 órakor zsongot a vármegyei ház diszterme. Esperes — szokásához híven — elmondja verses imáját, melynek minden sora alkalmat ad az eszmélkedésére. A főjegyző felolvassa a választásról felvett jkvét, utána nyomban a megválasztott gondnok ur levelét, melyben az e. m. gyámintézet javára már korábban tett 500 koronás alapítványához újabb 1000 koronát ad. Az alispán szobájában tartózkodó gondnokot küldöttség hívja meg a közgyűlésre, aki nyomban le teszi a hosszadalmas esküt, elmondja székfoglaló beszédét, melyet másoknak is gyönyörűségére egész terjedelmiben itt közlünk:

„Nagytiszteletű Egyházmegyei Közgyűlés.

A beregi ref. egyházmegye közönsége úgy akarta, hogy én foglaljam el azon gondnoki széket, amely elődöm elhalálózásával megüresedett.

LELKÉSZEGYESÜLET

Az Orsz. Ref. Lelkészek-Egyesület hivatalos közlönye.

Ára külön küldve évi 8 korona. A lelkészegyesületi tagok a tagdíj fejében kapják.

Elnöki megnyitó

az O. R. L. E. 1908. szept. 29-iki gyűlésén.

Dr. Baltazár Dezső.

Szeretettel üdvözlöm az O. R. L. E. egybesereglett tagjait, akik eljöttek anyagi gondokat, fáradságot leküzdve bizonyágot tenni az igazság mellett.

Beszámolni állottam a közgyűlés elé magam s tisztársaim nevében, akikre egy évvel ezelőtt a legkényesebbnek, sőt veszélyesnek bizonyult vezéri tisztet ruházni méltóztattak. Beszámolni állottam ide nyugodt lelkiismerettel, mert tudom, hogy az adott gyarló talentum a buzgalom lehető fokáig ki lett erőltetve a vállalt magas sztos feladat megvalósításának érdekében.

Isten segedelmével az akadályok sokszor leküzdhetetlennek látszó torlaszán keresztül sikerült kiépíteni egyesületünk országos szervezetét aként, hogy ma már a tagok, az egyházmegegyei egyesületek útján, eleven összeköttetésben vannak az országos szervezettel. Hatalmas szervezet! a melyben másfélezer magyar kálvinista lelkész egységes, önkéntes ereje védi és érvényesíti anyaszentegyházunk és hazánk érdekeit. Védi és érvényesíti azzal a hatással, a minek a lényegét az igazság ereje, biztos sikerének kulcsát pedig a magyar kálvinista papság eredetének és összeköttetésének, hivatásának és munkájának demokratikus karaktere képezi.

A kiépült hatalmas szervezetre mindamellett is vegyes érzelmekkel tekinthetünk. Öröm a sikert látni; míg másfelől fájnak az okok, a melyeknek közvetlen hatása alatt szervezkedni és a cselekvés terére léptünk.

Csak az ítélet komolyságán magát hittevő felületesség mondhatná ma már azt, hogy itt divatos áramlatok, üres jelszavak, egyéni hiúság viszketege a mozgató és alkotó tényezők. Ez ellen komoly tiltakozás volna a magyar kálvinista papság hagyományos jelleme, mely csak

a hosszútűrésben képes végletekre; de illegitim eredetű, korrupt természetű, kétes értékű, egyéni célu kalandokra nem volt kapható soha. Az életnek nagyon is realis kényszere: a nélkülözés; a haboknak a párkányig nötte: az ellen reformáció által felkorbácsolt pusztító áradat; a sebek szaggatásának folytonossága; az örvény torka és a belőle fölfelé ásitó végveszély az a mi telriasztott az álomból, ami összekényszerítette a szétszórt csontokat, reájuk rakta a cselekvés erejének izomrostjait, megmozdította a vérkeringést, a mely a szeretet szivéből viszi, hajtja a tagokba az életöszton pirosságát és a kölcsönös vonzódás melegét.

A szervezés és erőgyűjtés munkája foglalta le az elmúlt év legnagyobb részét. Békés viszonyok között, a mikor a közhangulat a könnyű megértés és türelem számára tartja készen a lelkek talaját, semmi küiönös nehézséggel nem járna az ilyen munka. De a mikor egyházunkon belül, valami érthetetlen indulat ostroma zudul azokra, a kik az elkövetkezett baj és veszély okára rámtatuak s az eddigi hibás nyomokat elhagyva, a szabadulás irányát más ösvényen keresik; eggházunkon kívül pedig egy a mult sötétjéből visszatérő világ a rajtakapottnak dühével támad a titkon formálódó cirkulusok zavaróira, ilyen időkben a szervezés és erőgyűjtés munkája is a nyugalom és külső tisztesség kockázatát jelenti a vezérekre nézve. Tudunk is felmutatni sebeket bőven, a melyek azonban nem fájnak, mert állandóan hatmatoz rájuk a szent célért teljesített köteleesség öntudatának jótékony balzsama.

Nem is csoda, ha egyesületünk, mely az energikus cselekvés programjával indult és bizonyos megzavart egyensuly helyreálltanak lehetőségével fenyeget: egyházi életünk bizonyos köreinek neheztelését vonja magára. Egyházi életünk annak idején a reá nézve kedvező liberális politikai időszakban összekapc-olódott az állammal s most sem tud lemondani

a belső viszonyal járó, de hallgatás és elnézés ellenszolgáltatását igénylő kényelemről, a mikor az uralkodó politika épen ellenkező ssokra fordult. Ezért kell fokozott éberséggel ügyelni egyháztársadalmi téren egyházunk liberális közszellemére, a mely a lelkiismereti szababság és ennek ikkertestvére: a magyar alkotmányos szabadság legfőbb biztosítékát képezi. A mai idők jelei szomorúak. A tárgyilagos bírálatot türelmetlenség fogadja. Az igazság kimondásának kemény emberei üldözés tárgyaivá lesznek a kis-királyrendszer uralma alatt, a mely rendszer lehet gépszerűségig pontos kormányzati rendszer, de a demokratikus kálvinista szellemromjain. Ez a szellem emberben tekintélyt csak az Ur Jézus Krisztusban imád, aki Isten is volt. Az érdemek előtt tisztelettel meghajlik, de hatalom szerző erőt nekik nem tulajdonít. Nem emberek hanem az Isten hatalmának szükséges látja mely hatalom, ha szeretet által lesz munkás bennünk, nem a hatalmaskodásban, hanem az önzelen szolgálásban igyekszik versenyezni. Letennénk mi a a belső harcok kínzó fegyverét szívesen, de paizs, vért és kivédő kard nélkül maradni halált jelentene.

Még kevésbé lehet csodálni, ha az uralkodó politikai irányzat találja kellemetlennek egyesületünket, a mely a maga demokratikus, liberális és nemzeti határozott programjával intézményes vétő mindazon politikai kormányzati és törvényhozási tények ellen, a melyekből a még be nem valjott, de tényleg elkövetkezett rakciós helyzet kialakult. Alapszabályunk megerősítésének késedelmét is erre a forrásra vagyunk kénytelenek visszavinni. Elvi és taktikai koncessziókat téve talán ki lehetett volna könnyörögni a megerősítést, de erre az utra lépni sem belső meggyőződésünk, sem egyesületünk komolysága, méltósága nem engedett. Ha multunk érdeme, célunk hazafiassága, eszközeink vállaláserkölcsei nemessége, törekvéseink tisztasága s a magyar egyesületi jog ereje nem nyom eleget a mérlegben s ha ebbe a mérlegbe Brennus kardját nincs módunkban belevetni: önérzetünk árát nem fogják belevetni soha. A legmagyarabb egyház papságának országos egyesülete élni és működni kénytelen, élni és működni fog, a magyar állam hivatalos jogi védelme nélkül; dicsőségére a fennen hirdetett nemzeti iránynak, a mely — úgy látszik — a legmagyarabb elem mellőzésében s az idegen nemzetiségek erősítésében találta fel a magyar nemzeti állam kiépítésének régkeresett titkát. Egyesületünk nem pártpolitikai tényező, pártpolitikai

akcióval tehát nem foglalkozhatik, de egyéneinek politikai hatásában bizonyára meg fogják érezni a méltatlan bánásmód ellenszolgáltatát.

Amíg egyik kezünkben a karddal, másikkban a vakoló kanállal, küzdve és bizva, adva méregtelen, kapva mérgezett fegyverek sebeit, szenvedve és türve, kérve buzdítva, bátorítva folytattuk a szervezés következetes, szakadatlan, verejtékes munkáját; addig nem szüntünk meg figyelni a nagy egyházpoltikai mezőn felmerülő aggasztó jelenségeket; a veszélyre figyelmeztetve, a védelemre felhiva a közvéleményt; egyuttal lelkesen s nem eredménytelenül munkálva egy nagy liberális szövetség létrejöttét, melyben összeadhassa és kifejthesse hazafias munkáját minden ember, aki a klerikális reakcióban nemzeti veszedelmet lát.

Ez a veszedelem pedig elérkezett aggressiv provokáló módon, kikényszerítve bennünket békés otthonunkból a keserű küzdelem terére. A klerikális katholicum molochja előtérbe lépett. Tisztelettel hajlunk meg az előtt a katholicum előtt, amely a Krisztusi szeretettel és világossággal átölelő egyetemességre törekszik; ebben az egyetemességben általunk mindig nagyabecsült testvéri viszony kapcsolai füznek össze bennünket protestánsokat felvilágosult katholicus testvéreinkkel, de annak a katholicumnak, amely istenített emberi parancsra ma is képes volna praetoriánus légikókkal Róma igája alá hajtani a szabad népeket, amelynek egyszínű világtérképe van t. i. fekete, . . . amely a feszületet az utca hitetlen, erkölcstelen ádázatának kockázatos provokálására, az imádságot a világosság, és szabadság intézményének, a protestantizmusnak gunyolására, sértegetésére használja tel: annak a katholicumnak ellene állunk, annak ellensúlyozására fokozott buzgósággal, ezerszeres kötelezettség erejével fogjuk megünnepelni a lelki újaszületés negyedszázados ünnepét, mert azt a katholicumot a haladó emberiség és haladó nemzet veszélyének tartjuk. Egyik oldalon a tekete, másik oldalon a vörös nemzetköziség süríti az ellentéteket. A rettentő feszültségből könnyen forradalom lehet, a forradalomból rom. De a romokból épület lesz: erős és örök, a protestantizmus békés építő keze által. A vég felől bizonyosak vagyunk, de addig romlások és veszteségek gyászos sora következik. Legyenek érette felelősök azok, akiket a földi hatalom szertelen birvágya a vallási katholicizmusról a politikai katholicizmusra tévelyített, akik ennél fogva a többi vallások tisztas intézményeit is a lelki verseny nemes küzdteréről a politikai mérkőzés áldatlan lejtőjére kényszerítik. Valóban csak a lé-

leknéküli anyagelvűség mai fajta korában válhat hatalmassá a klerikális katolikum, amikor az arany keresztel lehet hódítani, nem pedig azal, amely szegénységet, alázatosságot, de az igazságért vértanuságot jelent.

A reakció politikai berendezkedésének általános keretét az 1848. évi XX. t.-cikkben kijelentett teljes viszonyosság és egyenlőség elvének illetékes helyen történt elejtése szabja meg, részleteit az állami törvény elleni belső tüntetés, a Csernoch-féle precedentialis összeférhetőségi eset, az állami tulajdon-jognak a katolikus autonómia javára tervezett megcsönkítése, állami kinevezéseknél a nem katolikusok rendszeres, celzatos mellőzése, önkormányzatunk határvonalainak állami beszaggatása, külső támaszát a valikán által állami suverainitásunk ellen intézett felháborító támadás, betetőzését a jezsuita rend tervbevett recepciója képezi, mely csucsához azonban — kéznél fekvő szónoki kép szerint — nem lehet a meredeken, hanem csak csavargós utakon felhajtani az állatokat.

Mindezek a szomorú és megdöbbentő jelek előbb-utóbb az 1848. XX. t.-c. teljes és tökéletes végrehajtásának elvi álláspontjára kell, hogy állítsák e hazának minden igaz fiát. Ezért hangoztattuk és hangoztatjuk pedáns következetességgel, hogy a jelen és jövő egészséges egyházpolitikájában az 1848. XX. t.-cikkbeli teljes és tökéletes viszonyossági és egyenlőségi elvek becsületes végrehajtására törekvés kell, hogy képezze a támadó és védelmi stratégia központi jelentőségű eszközét és pedig nélkülözhetetlen alkotó részével a szekularizációval együtt. E mellett a meggyőződés mellett megmaradok minden belső és külső gáncok és üldöztetések dacára is. Ultramontán oldalról — aminek protestáns részről is érthetetlen, sajnos viszhangja kél — azt mondják, hogy a szekularizáció a magán tulajdon megsértése, holott a szekularizáció tárgyát képező állami adományi javak az állam tulajdonába tartoznak s csak a haszonélvezetük más jogalanyé. S kérdem: vajjon az é a magán tulajdon megsértése, ha a tulajdonos t. i. az állam érvényesíti a maga tulajdonjogát a szekularizáció esetén, vagy pedig az, ha a haszonélvező a haszonélvezeti jog szűkebb körét a tulajdon jog szélesebb körére akarja abuzus útján kiterjeszteni, az autonomisták törekvése szerint? A magán tulajdon sértői nem a szekularizáció, hanem az idegen tulajdon jogra vadászó katolikus autonómia hívei.

Az ilyen kérdések területét szívesen engednénk át más illetékesebbeknek, de míg egyfelől

a politikai katholicizmus mindnyájunkban előbb-utóbb kikényszeríti a politikai protestantizmust úgy, hogy még a köveknek is kell kiáltani, másfelől meg a protestantizmus oldalán még most alig akad, aki szántsa, vesse és arassa a liberálisizmus árván maradt területét. Fájdalom — úgy lászik, hogy nálunk a nagy veszély idején is az illetékeség feletti meddő vitákban és dicsőtelen embervadászatokban merült ki minden erő, a helyett, hogy segítségére sietnénk annak aki cselekedni akar. Pedig áruló vezér és hűtlen katona az, aki a veszély idején nem az ellenség, hanem a bajtársak felett vitézkedik. Kétségtelen, hogy alapszabályunk széles mezőt ölel fel. De reform. irányban induló egyesületnek szabad kezét biztosító széles mező kell. A szabadkéz azonban csak a közvélemény érlelésére, irányítására, jogoknak védelmére, kivívására, nem pedig gyakorlására vállalkozik. Épen ebben rejlik egyesületünknek egyháztársadalmi minősége s ebben különbözik lényegileg a hivatalos egyháztól, melynek szerepét annál kevésbé akarhatja bitorolni, mert arra egyáltalában nem vágyakozik. Az eleven egyháznak, a mely a völgyek termő talaját gondozza, nem a terméketlen csucsot aranyozza, a lelkek egyházának akar intengrans tényezője lenni, a magyar kálvinista felfogás és típus melegágya. Ezzel kívánja szolgálni az anyaszentegyházat és a magyar hazát.

Hogy pedig sikerrel szolgálhassa, erőssé kell magát tenni egészében és egyéniben, anyagilag és szellemileg. Hiszen korrelatív dolgok ezek. Anyagilag a lelkészi fizetés rendezésének törvényben biztosított korszerű mértékével, amelynek garantiája a pártok, osztályok, felekezetek, áramlatok, hangulatok felett álló fejedelem, a legalkotmányosabb koronás király, aki megtartja, és megtartja, amire oda adta legfelsőbb kézjegyét, szellemileg a fokozott önképzés s a jövő generációt tekintve a gyökeresen megformált lelkészképzés hathatós eszközeivel. Nékünk pedig ki kell szállani a nyílt tengerre s mélyre bocsátani a hálót. A református egyház demokratikus egyház. Benne nem a nép felett, hanem a néppel, annak részesítésével, jogosításával, egyháztársadalmi evangelizálásával lehet erős hitéletet és a pokol kapuin is diadalmaszkodó autonomikus közszellemet teremteni.

Általánosságban legyen elég beszámoló és megnyitóm keretében ennyit befoglalni. A fontos kérdések részletezve is előjönnek a bőséges program sorain.

Tisztelt Közgyűlés! A zászlót, amit egy

évvel ezelőtt kezembe adott az előlegezett bizalom, mocsoktalanul hajtom meg a kongresszus előtt és bocsátom rendelkezésre. Vezettem vele reménységben, bátran; küzdöttem alatta hitben, lelkesült erőfeszítéssel; titkos könnyeimet letöröltem, forró homlokomat legyezgettem, szenvedésem sebeit kötözgettem vele panasz nélkül.

A sok nehézségen és erőm fogyatékoságán, nem buzgóságomon és hűségemen mult, hogy több siker magaslatára nem tűzhettem fel. Anyai bizonyos, hogy gyarló erőmmel is Pál apostol nemes önértetének magaslatára felé törekedtem, a hol önteltség nélkül kérdezhetni: „az igazság szolgálói-e? inkább én! a fáradságokban bőségebb, a sebekben feljebb azoknál“.

Most pedig egy a kérésem. Sok szem tekint reánk. Irigyek, gyűlölködők, jóságosak. Nagy dolgok küszöbén állunk. Egymás erejét ne emészük, hanem gyarapítsuk. Tanácskozzunk bölcsességgel, bátor mérséklettel: erre felelősségünk kötelez, szeretettel, egyetértéssel: egyesületünk létalapjának megfelelően. Ha így tanácskozzunk, bizonyára sikerrel fogunk végezni.

Isten segedelmében bizva a gyűlést megnyitom.

Az Orle. nagygyűlése.

Az idő rövidege nem engedi meg meg, hogy részletesen beszámolhassunk az Orle. most lefolyt nagygyűlésének dolgaival.

Azok a fontos munkálatok, amelyek a napirenden szerepeltek egyen-egyen leközlölni valók. A gyertyát is nem azért gyújtják meg, hogy véka alá tegyék, hanem, hogy világítsanak vele.

Arról az egyházi beszédről pedig, a melyet Gergely Antal a híres mezőturi pap elmondott, már a nagygyűlés elhatározta a Rác Gyula nagyhalászi lelkész indítványára, hogy az elnöki megnyitó-beszéddel együtt kinyomassék. Mind e feladatok teljesítése a mi lapunkra vár, mely az összetartás, a védelem, a felvilágosítás, a megértés és megnyerés munkáját eddig is végezte s melynek a nagygyűlésen elfogadott határozati javaslatok megvalósítására az ott felvetett és megvitatott eszmék népszerűsítésére és megérlelésére egyenes megbízatása is van.

Most azonban maga a gyűlés a legfontosabb tárgy, melyen 600—650 lelkész és sok érdeklődő sereglett közelből és távolból össze. Maga ez az összegyülekezés is teljes sikert jelent s oly látványosságul szolgált, mit soká nem feledhetünk s mely érdeklődöt és közömbös

idegent, jóbarátot és ellenséget egyaránt meglepett. Budapest nagy város, de külső képén mindenütt meglátszott a kálvinista felvonulás, utcáin, közhelyein mindenütt feltűnedeztek az erős nyaku nagy homloku fekete ruhás kálvinista papok. Már ezért is érdemes volt összegyűlni s még inkább a testvéri, a kollegiális szeretetben való megerősödésért. Nagy dolgok ezek, s nagy reményeket ébresztenek a jövőre nézve. A ref. lelkészi kar kezd kilépni abból az elszigeteltségből, mely félig öntudatlanul, félig tudatosan a legjobb erőit lekötve tartotta és attól a lehetőségtől, hogy az erők összetételével, közlélek szavának meghallgatásával és felkeltésével nagy dolgokat mivelhessen — megfosztotta.

Jobb idők derülnek ránk. Ráismertünk egymásra és megértettük, hogy testvérek vagyunk. A lelkészi testületünkben oly fogyatékos tisztvársi, testületi szellem és öntudat kifejlőben vagyon s maholnap az is állandó lelki szükségletünk lesz, hogy ennek ápolása és gyakorlása céljából is összegyűljünk mi, kiket még eddig jóformán a baj és nyomoruság hozott össze, de erre a mostani összejövételre már magasabb vágyak is indítottak.

Az eddigi alkalmakon erős hátakkal törődtek egymáshoz lelkeink. Egymást soha sem látott lelkek között benső barátság köttetett. mások közös emlékeik felújításával régi elfeledett szövetséget ujtottak meg s mig eddig csak a hivatás közössége tartott össze bennünket, most erre a személyes érintkezés és megismerés is szolgáltatnak szélesebb alapon és összetartó kapcsolatokat.

A miért zörgetünk, a miket beszélünk, a miket eddig végeztünk, az sem kicsinylendő s mind szükséges dolog. Én azonban érzem, hogy a testületi szellem és öntudat feléledése ez a nagy jelentőségű és gondviselészerű mozzanat, melynek hatása kiszámíthatatlan, áldása pedig megmérhetetlen.

Távol legyen tőlem azonban a szomoruan vett egyesületi működés tárgyainak és dolgainak lekicsinylése. Ellenkezőleg a kongresszus, illetve nagygyűlés vezetőjének, a mi fejünk koronájának dr. Baltazár Dezsőnek, a lelkes előadóknak s mindazoknak a kiket illet, a kik a nagygyűlés rendezésének nagy munkáját ott az ország szívében teljes megelégedésünkre végezték: a legnagyobb hálaunkra vagyunk elkötelezve s e hála érezte a nagygyűlés minden tagja akkor, midőn az elnököt nagyszabásu megnyitó beszéde alkalmával lelkesen ünnepelte s a személyét ért támadásokat visszaverte s őt tisztvársaival újabb 3 évre megválasztotta. Mert az Orle. rendes megalakulása és a Baltazár megbízatásának megújítása, a mostani nagygyűlésnek az első nagyobb mozzanata. Az ő erős keze és lelke szabja meg irányát működésünknek. Ismerjük őt, vezérré tettük, kövessük tehát.

A második fő mozzanat az *Orle egyházpolitikai szereplése*. A Ne temere vagy „Nehogy vakmerően” kezdetű pápai levél tárgyalása és a jezsuiták recepciójának tárgyalása sorakoznak ide különösebben s még talán az alapszabály megerősítésének a kérdése.

A harmadik fő mozzanat a saját ügyeinkkel való szakszerű foglalkozás. Anyagi ügyeinkkel, a fizetés kérdésével, az adócsökkentések ügyével — hatóságainkkal való viszonyunk rendezésével és a mi legfőbb a lelkész képzés ügyével, internatusok és árvaházak terveinek megvitatásával és kezdeményezésével. Ezekről kell hát beszámolni.

A megalakulás dolgáról már emlékeztem. Az Orle egyházpolitikai szereplésére pedig csak annyit kell mondanom, hogy a pápai bréve népszerű ismertetése dr. Kovács I. István tudós ifju barátunkra bízott s a dr. *Tüdös István* idevonatkozó határozati javaslata szerint, a gyűlölködés és gonosz bullát közgyűlésünk visszautasította. A jezsuiták recepciója ügyében is elutasító határozatot hoztunk. Nem esuda ha idevonatkozó határozatainkat támadják is az ultramontán lapok. A támadásokat álljuk mi is, de felvilágosításul el kell mondanunk, hogy mi teljesen kihijva s az ellenfel által rá szorítva vettük fel az ellénk dobott keztyüt s nem nagy örömmel foglalkozunk ezekkel a dolgokkal és még mindig a legnagyobb tartózkodással viseltetünk a felekezeti kérdések megbolygatása iránt. Azonban ha csakugyan nem lehet e harc elől kitérni s nem lehet róm. kath. magyar paptársainkat arról meggyőzni, hogy a támadó és hódító ultramontanizmus politikája rájuk is káros — úgy teljes erővel úgy a felvilágosodottsága, mint a népre való támaszkodással — mi is felvesszük a küzdelmet. Reméljük azonban, hogy új kulturharcra még sem kerül a dolog s a magyarság fiai mielőtt öldöklő testvér háboruba mennének, megtalálják a kibontakozás útját. Ezt az utat keressük mi is egyfelől a kormányval, másfelől hatóságainkkal is. A kormánynál a 2400 kor. alapfizetésért és korpótlékért zörgetünk és ez ügyben gróf Degenfeld József és Antal Gábor vezetésével mind az országgyűléshez, mind a miniszterelnökhöz és szakminiszterhez is elmegyünk. Alapszabályainkat is beadjuk oda s kérve az Erdélyi egyházkerületi értekezlet azon kívánságát, hogy önállóságunkat feladjuk, nem is teljesíthettük, másfelől mindent megtettünk arra nézve, hogy feljebb valóinkat ügyünknek megnyerjük. Ezzel a kényes és sokat tárgyalt ügy aktái bezáródtak s remélhető a teljes egyetértő munkálkodás s a mi fő: a béke és ez által a jövő megépülés.

Jelentékeny tényezője lesz ennek az *új lelkészi nemzedék*, melynek gondos, szeretetteljes, ingyenes nevelését és képzését követeljük. E tárgynál volt igazán elemében a nagygyűlés és itt indult a legszebb, a legnagyobb szabású vitatkozás. Állást foglaltunk az egye-

temeken felállítandó prot. theol. fakultások mellett is s kimondottuk, hogy a lelkész-képességi vizsgák a mostani demoralizáció megszüntetésével egységesen szervezendők s e célból megfelelő bizottság alakítandó. A nevelés és képzés ügye mellett ezzel is az Unió ügyét óhajtottuk szolgálni. A papfiuk és leányok internátusa és árvaháza érdekében felhívásokat fogunk kibocsátani. A bevásárló szövetséget pedig megalakítottuk.

Ime a gyűlés belső képe. A külsőt látni és érezni kellett volna. A felvonulásokat, a templomi alkalmat, az ismerkedési estét, a közebedet, az újvárosháza zsufolásig megtelt nagy termében lezajló gyűlést.

U. I. Az Evang. Szövetség vallásegynélőségi szövetség címe alatt szinte a mi égiszünk alatt alakult meg gróf Degenfeld József elnöke alatt. Az alakuló gyűlésen megjelent a tiszántuli egyh. kerület ujonnan választott püspöke *Eröss Lajos* is, akit *gróf Degenfeld Józseffel* mindenütt nagy ovációkkal fogadtak és melegen ünnepeltek.

R.

A socialismus a protestáns egyházban.

A mi intézőköreink rendszerint gyanus szemekkel nézik azt, aki a socialismussal foglalkozik. És ennek természetesen folyománya az, hogy míg a külföldi protestáns egyházak lelkészei egész tudásukat belevitték e társadalmi nagy kérdésnek minden oldalról való megvilágításába, addig nálunk, még a hivatottabb tényezők is, mély hallgatással nézik e mozgalmat. Különben is ez szerintök nem jelent egyebet, mint a létező társadalmi rendnek teljes szétrombolását és az ennek nyomán következő *vagyonfelosztást*. Korlátolt vélemény és szűk látkörű nézet ez, amiből önként következik az is, hogy ellenszenves előttök mindenki, aki e kérdést megbolygatni merészli.

Még csak hosszabb bizonyításra sem szorul, hogy mi magyar protestáns lelkészek, e fontos és korszakalkotó kérdéssel szemben, igen sokat mulasztottunk. De szemrehányást tehet magának a világi elem is. Kiengedtük kezünkől venni a vezetést és olyan elemek kerültek felszínre s ragadták magokhoz az irányítást, akik — tisztelet a kivételeknek — egyenesen diszreditálják a socialismust és valóságos veszélyt hozhatnak az egyházra is. A dolce far niente elvének hódolva, a római paraszthoz hasonlóan vártuk: dum defluit amnis. Most már csakugyan nyakunkra nőtt e kérdés és ha kezünkbe nem vesszük a vezérszöveget, akkor legyünk elkészülve a legrosszabbra is.

Az idegenkedés, mely a socialismussal szemben nálunk megnyilatkozik, onnan nyeri forrását, mert azt gondoljuk, hogy a socialisták aláássák a keresztyéni hitigazságokat és végveszedelembé sodorják az egyházat.

Amely ezt a kérdést minden oldalról és alaposan megvilágítja, két igen érdekes és mély nyomokon járó munka fekszik most itt előttem. Az egyik a zürichi

neumünsteri lelkészé, *Kutteré* (Hermann Kutter, Pfarrer in Neumünster in Zürich. *Sie müssen. Ein offenes Wort an die christliche Gesellschaft.* Berlin 1904.) A másik szintén jeles mű, mely a keresztyénsocialismus eszméit propagálja, a *Nathusiusé* (Was ist christlicher Socialismus? D. M. von Nathusius.) E két kiváló munka az, melyet én jelenleg e kérdés tárgyalása és elbírálásánál vezérfonalul felhasználni fogok.

Keresztyén hittanunk a szentírás tanítása nyomán azt tanítja, hogy az Atya Jézus Krisztusban magát kinyilatkoztatta. A ki Istenről szól, beszélni kell annak Krisztusról is. Mert: „*aki tagadja a Fiút, az Atya is nincsen annál.*“ (I. János II. 23.) Az isteni kinyilatkoztatás olyan igazság és tény, melyet tagadni nem lehet. Ezen alapszik a keresztyén társadalom letele és tovább fejlődése is. Allítjuk, hogy mi emberek Istent csak a Jézus személyisége által ismerhetjük meg. Jézus magasztos egyéniségét pedig mi csak *szívünkkel* foghatjuk fel; azzal a szívvel, amely, mint Jézus, a nyomorgókkal együtt érez és szenvedni tud. Világos dolog ebből az, hogy a Jézus evangélioma a szociális törekvésekkel *nemi* kontaktusban áll. A Krisztus eljövételének célja, nyilván ki van jelölve e szavakban - „*Én azért jöttem, hogy életök legyen és bővülködjenek.*“ Ez a bővülködés azonban nem abban áll, hogy a földi javakban *mindenkinek egyenlő részesedése legyen*; hanem abban, hogy minden egyén megtalálja e földön azt, ami életfentartására okvetlenül *szükséges*. Ne legyen olyan nagyon kihívó a szegénység és nyomor, hanem maga a társadalom tétessen felelőssé azért, hogy az élet mindenkire nézve elhordozható legyen. Ha ez megvan, a társadalmi létnek egy nagy problémája megszűnik, a socialismus is elérte célját, megfelelő nemesebb rendeltetésének is. Mindenféle földi viszonyaink: az egészség, a betegség, a szegénység, vagy gazdagság, a szerencse, vagy szerencsétlenség... mind a világ életfeltételehez tartoznak. De a világnak ezen életfeltétele is semmivé lesz. Egyedül a Krisztusban való élet az, vagyis a keresztyén *szabadság*, a mely fenmarad. Ennek a keresztyén szabadságnak pedig elengedhetetlen postulatuma az, hogy minden ember az élet javaiból kivehesse azon részét, amely megelhetésére és saját fajanak fentartására nézve okvetetlen szükséges. Aki ezt tagadja, annak szemében az ember csak rabszolga, csak eszköz a mások boldogságának előmozdítására; nem pedig Isten képére teremtett valóság, ki egyenlőségre és szabadságra elhivatott. De hogyan vehetné ki a szabadságból az őt joggal megillető részt az a földhöz ragadt szegény ember, akit a nyomor tetterejében megbenit és másoknak rabszolgájává tesz.

Erre azonban azonnal kész az a felelet, hogy az Istenben hívő szívek az élet mostoha körülményei között is meglegegedettek lehetnek. Semmi kétségünk efelől nem lehet; de a mai materiális korban hol vannak az ilyen kivételes lelkek? Hiszen a Krisztus is azért jött, hogy a szegényeket gazdagokká tegye és az éhezőket megelégtse; de azt sehol sem találjuk az ő evangéliomában hirdelve, hogy meglegyen az az óriási ellentét, amely a milliárdosokat ma a földhöz ragadt szegény osztálytól annyira elválasztja.

Erre azonban az anti-socialisták ismét azt felelik: az ember a szegénységben is lehet nemesak megelégedett, de boldog is. Tiszta erkölcsi alapokon nyugvó

igazság ez. De hátha olyan boldogító ez az általatok feldicsért szegénység, miért harácsoljátok össze, sokszor meg nem engedett utakon is, a milliárdosokat? Miért épen csak az, ami kényelmesebb és tetszősebb nektek, hogy a jelenleg fenálló társadalmi rendszernek megbolygatása veszélyes és egészségtelen is? Miért nem valljátok be őszintén, hogy nem tudtok a mammon szolgálatától megmenekülni? Honnan van az, hogy ti a szegényeket az Úr újból való eljövételével vigasztaljátok, a felfuvalkodott gazdagokat pedig nem rettentitek el az ő megérkezésével, mint Jézus maga megcselekedte? Miért nem hangzik el csak egy árva kárhoztató szó sem a ti ajkaitokról akkor, midőn a gazdag szivtelenül kiszipolyozza a tudatlan szegényt, míg ha az sértett jogaiban kitörni mer és megtorolni akarja a szenvedett sérelmeket, azonnal készek vagytok a legradikálisabb eszközökhöz nyulni? Majdnem azt kell hinnünk, hogy a ti keresztyénségetek csak abban határolódnak, amíg nektek kedvez a szegényeknek méltányos kívánságait pedig teljesen figyelmen kívül hagyja. De akkor ne vegyétek ajkaitokra a Jézus nevét, aki azt mondá, hogy „*a szegényeknek az evangéliom predikáltatik.*“ (Maté XI, 5.) Hát hiszen predikálják is papjaitok a szegénységnek emez evangéliomát eleget, míg ők biborban öltözködnek és milliárdokat szórnak el a nemzeti vagyonból. És ti mégis csodálkoztok azon, ha a socialismus hatalmába kerítette a nehéz viszonyok közt élő szegény tömeget? Épen a klerus életének és magatartásának természetes folyománya az, hogy a socialisták programmpontjai közt ott szerepel a *papi javak államosítása is*. Az Üdvezítő panaszkodva említi fel, hogy: „*A rókáknak és farkasoknak vagyon barlangjok, de nincsen az ember Fijának, holott lehajtaná az ő fejét.*“ (Lak. IX, 59). Milyen kirívó az az ellentét, mely most az Ő szolgái között mutatkozik, akiknek joggal szemrehányást tehetnénk a próféta szavaival: „*Taj azoknak, akik házokhoz más házat ragasztanak, mezőt foglalnak az ő mezejekhez mindaddig, hogy semmi hely ne maradjon, hogy csak ti magatok lakjatok e földön.*“ (Ézsaiás V, 8.) Csoda-e, ha a keresztyén egyházat diszkreditálják azok, akik ugyancsak hirdetik az apostoli szegénységet, de magok meg feleslegesen bővülködnek anyagi javakkal és valóságos fejedelmi fényben és pompában élnek? Ha az anyagiak hajszolása náluk is nem főcél volna, nem találkoznánk közöttük fősvény, pénz-sóvár és lelketlen emberekkel. Sohase farizeuskodjunk azért, hanem ismerjük be, hogy az anyag imádása itt is többeknél nem *mellékes* dolog. S ne csodálkozzunk azért, ha a socialisták izzó gyűlölettel nézik ezt az apostoli szegénységet.

Es itt önkéntelenül is elénk mered ama kérdésnek megvilágítása, hogy a socialisták ezért ellenségei-e az *egyháznak*? A római klerus erre határozott igennel felel. De hát így beszéltek egykor a zsidók Jézusról és Pál apostolról is: sőt ezt a megszokott hangot használta a római egyház a reformátorokkal szemben is. A hivatalos egyház ezt a hangot használta mindég a socialismussal szemben. De hát nekünk van-e okunk e hangból beszélni hozzájuk?

Felette ritkán vagyok olyan helyzetben, hogy olvashassam lapjaikat, de annyi tény, hogy ezek, mikor az egyház és papság ellenségeiül tüntetik fel magokat, ez alatt *sohasem* a különben is szűkös anyagi viszonyok között élő protestáns egyházat és annak lelkészeit ér-

tik. Ennek már a hazai socialisták is többször kifejezést adtak. Hogy a műveletlen tömeg mégis sokszor nem tud különbséget tenni közöttünk, ez is egyik hatalmas érv arra nézve, hogy érdemes foglalkozni velük és hogy hozzuk a megtévelyedettek szívét közelebb a mi egyházunkhoz.

De ezt eddig nem cselekedtük meg. Nem fordította feléjük maga a hivatalos egyház ama köteles figyelmet, mely pedig Jézussal együtt hirdeti: „*Mert szegények mindig lesznek veletek*“ (Máté XXVI, 11.) Sőt nem azt tapasztaltuk-e, hogy az egyház, mióta a socialisták mozgalmára erősebb hullámokat vert, ezzel szemben éppen *ellenséges* álláspontra helyezkedett? Vajjon nem éppen ez volt-e az, mely az egyház falain belül mostanában lábra kapott vallástalanságot, erkölcsi defektust, szóval minden rosszat éppen a socialismus rovására igyekezett felírni? Mig ezeknek a szegény, elégedetlen elemeknek mozgalmára kezdetleges volt, fel sem vevő göggel ignorálta azt; de midőn félelmetes hatalommá kezdett nőni... azonnal kész volt az anathema és gyűlöletes kárhóztatás vele szemben. Évtizedeken át elnézett fejük felett, ma már elismeri, hogy mégis érdemes foglalkozni velük. A socialismus főként anyagi érdekekért küzd, miért nem igyekszünk őket meggyőzni arról, hogy a mi érdekeink e téren soha össze nem ütközhetnek; hiszen mi is nagyobb részben a szegények táskájából élünk.

Valljuk be azért őszintén, hogy az egyház mulasztást követett el velük szemben és hogy *némely* egyházban a mammonnak lelke az uralkodó elem.

Az egyház rabszolgamódra hajlong a nagyok, a hatalmasok előtt; de a szegényebb tömegnek feje felett néz el. Ha valamelyik uralkodó rendeletben azt adja ki, hogy könyörögjön embertársainak legyilkolásáért, re bene gesta ezt is megcselekszi. A legújabb korban sem kell nagyon messze menni kirívó példákért. A hivatalos angol egyház templomaiban könyörgöttetett azért, hogy az angol fegyverek a szegény református bur hittestvéreket lemészárolják; az orosz cár imában fohászzkodott Istenéhez, hogy győzelmében segítse meg; és a hivatalos egyház együtt könyörgött uralkodójával a japánok lemészárlásáért.

Ne csodálkozzunk azért, ha az ilyen egyház a socialistáknak nem kell. Nem kell nekik azért, mert ez nem a Krisztus egyháza, hanem a sátánnak, a mammonnak gyülekezete.

Az egyház eltévesztette azért nemesebb hivatását és rendeltetését akkor, midőn szerepéből kiesve, a földi vagyont hajhászta és a mammont szolgálta. Most mintegy természetszerű dolog az, hogy a socialisták éppen ettől a mammontól akarják megszabadítani az egyházat azért, hogy nagy és nemes missióját méltólag betölthesse. Meggondolatlan eljárása által kiszolgáltatta magát a socialisták kezébe. A két fél most még farkas szemet néz egymással, de ha komolyabb összeütközésre kerül majd a dolog, a vesztes fél csakis az egyház lehet.

Nem kell pedig ahoz valami prófétai jóstehetség, hogy ez összeütközés nem fog megtörténni. Megtörténik pedig azon esetben, ha a hivatott tényezők teljesen nekligálva a socialisták mozgalmát, a helyett, hogy közbe véve a vezetés zászlaját, idegen elemeknek engednek tért a vezetésben és irányításában a tömegnek.

A hazai róm. katolikus egyház vezetői öntuda-

tára ébredvén amaz immineus veszélynek, mely főleg a nemzetközi szociáldemokraták részéről fenyegeti egyházukat, mostanában élénk érdeklődéssel foglalkoznak velük. Országos nagy gyűléseiken bámulatos tevékenységet fejtenek ki, hogy esetleg annál sikeresebben felvehessék velük szemben a harcot. Erősen hangsúlyozzák, hogy a szociáldemokratákat egyenesen keresztyén szocialis alapon kell legyőzni. Egyik felolvasójuk következő hangzatos címet adta értekezésének is: „Jézus Krisztus és a szocialis kérdés.“

Bármennyire elismerésre méltó legyen is minden aféle törekvés, mely keresztyén szocialis alapokon szervekedik, kénytelen vagyunk egész határozottan kinyilatkoztatni, hogy aki Jézusnak szavait a szocialista kérdésekkel akarja egyenesen összeköttetésbe hozni, tévetege alapokra épít az. Annyi minden kétségen felül áll, hogy Jézus és a szocialis kérdés semmi összefüggésben nincsenek egymással.

Hamis és céltalan törekvés az, mely Jézusnak szavait a szocialis kérdések megvilágosítása és igazolásánál alapul akarja felhasználni. Az Ildvezítő nem tett szoros értelemben véve se theologiai, se vallásos, se pedig olyan társadalmi nyilatkozatokat, melyek mint schlagwortok, bármely irányzatnak jelszavául szolgáltatónának. Igaz, hogy ő sokat beszél úgy a szegénységről, mint a gazdaságról, az is igaz, hogy Ő több megnyilatkozásában, a lelketlen és tehetetlen gazdagokat élesen elítéli (Lásd Máté XIX. 23. Márk X. 23. Luk. XVIII. 24 sat.) Sőt egyenesen csapást is mér fejökre midőn mondja: „*Jaj nektek gazdagoknak*“ (Luk. VI, 24.) Majd meg éppen éles ellentétbe állítja a szegényt a gazdaggal, midőn szíve úgy nyilatkozik meg: „*De ti bosszúsággal illettétek a szegényt. Avagy nem a gazdagok nyomorítanak meg-e titeket az ő kegyetlenségök által.*“ (Jakab II, 6.), de e nyilatkozatokból a szocialisták tökélet magoknak nem csinálhatnak. Nem attól függ itt a kérdés, hogy *mit* mondott Jézus, hanem hogy *ki volt Ő?*

Minden tehát ettől függ. Jézus a szocialis kérdéseket soha nem érintette, sőt azt lehet mondani, hogy Ő látszólagosan a szocialista romboló irányzat ellen foglalt állást. Ha szorossan vesszük a dolgot, inkább azt mondhatjuk róla, hogy a kommunizmus jogosultságát ismerte el. Hiszen a Krisztus nyomdokain járó *első* keresztyén gyülekezetek is kommunisták voltak. A mai modern kor azonban szelidíteni akarván ez irányzatot, kollektivistáknak nevezi őket. De hát ez a kommunizmus kétségtelenül nem a későbbi kor vastag és szertelen kommunizmusa volt.

Jézus azonban nemcsak beszélt, hanem *Ő volt az*, aki minden jónak, nemesnek és minden ideális törekvéseknek alapjául szolgált. Ő nemcsak szólott a szegénységről és gazdagságról, hanem éreklözött is velük és részt vett társaságaikban. És ebből már levonhatjuk magunknak azt a tanulságot, hogy az Ő egyéniségében meg kell szünni a *régi* ellentétnek szegény és gazdag között, hogy egy egészen új élet álljon elő. Vajjon éppen az Ő szeretetéből nem egy egészen *újvilág* teremődött-e, melynek nem az a hivatása, hogy egyik, vagy másik társadalmi problema fölött a fejét törje, hanem az, hogy a nagy Mester nyomdokait hiven kövesse?

Nem újjászületett-e általa minden az erkölcsi világban éppen úgy, mint a társadalom szocialis érdekében? Nem maga az apostol mondja-e ezt: „*Azokért, aki a Krisztusban vagyon, új teremtmény legyen: a ré-*

giek elmúltak, ime mindenek megújultak.* (II. kor. V. 17.) Minden ami régi: szegénység, gazdagság, család, nép, állapot és hivatásnak új alakot kell öltetni, újjá változni. Ez az, amit Jézus mondott, akár szavakba burkolva, akár eselekedeteiben megnyilatkozva.

Jézus tehát mindent újjászült; történt legyen ez az újjászületés akár közvetlen az ő kora és jelenlétében, akár pedig hosszú és fájdalmas történelmi események után a századoknak folyamában. Az első reménye volt az apostoli korban élő keresztyéneknek; az utóbbi pedig a dolgok és események folyásából önként következett, habár nehéz és komoly küzdelmek árán is. Ebből a küzdelemből a keresztyén egyháznak is ki kellett venni a maga részét. Különbösen is a keresztyénség az egész világot átható és megnevesítő hatalom és az ő szellemének kell újjászülni mindazon törekvéseket, melyek a régi eszmék bukásával, új eszméknek és irányzatok ak adnak helyet.

Ilyen egészen új irányt akar szabni a társadalom életében a socialismus is. Se ki nem térhetünk előle, se nem kicsinyelhetjük e mozgalmat, se pedig durva erőszakkal el nem nyomhatjuk azt. „Mert ha emberektől vagyon e tanács és dolog, semmivé leszen. Ha pedig Istentől vagyon, ti fel nem bonthatjátok.” (Csel. V. 38. 39.)

Az ember természetéhez tartozik a jobblétre törekvés, küzdelem a létért. Ez a vágy ott él mélyen a szívek rejtekeiben s ha megnyilatkozik néha-néha, jogokat követel magának. A stagnálás, a megállapodás e téren valóságos halál. Az előre törekvés és haladás pedig élet. Minden előremenetel romok és sirhantok felett vezet el s minden lépés jogosult az igazság keresésére, habár ezt sokszor tűz és verés árán érhetjük is el. A hatandó ember elvegezve küzdelmes földi pályafutását, lelep a társadalmi élet szinpadáról, de csak azért, hogy nyomába ismet mások lépjenek. Embernek lenni, annyit jelent: élni akarni. Keresztyénnek lenni, annyimint: az igazságot keresni, Aki pedig élni akar, aki az igazság emyeresere törekszik, annak el kell készülnie lenni arra is, hogy sokszor hull fejére a kárhoztatás köve. Kaptak ebből már eddig is a socialisták eleget; pedig ők is élni és boldogulni akarnak. Aki azonban igaz keresztyén az nem fogja elkarhoztatni a szegény socialistákat azért, mert ők is egy eszmének megtestesítéséért küzdenek. Meglehet, hogy ez utópiás gyermekes, naiv ábránd ez az ő törekvésük; de miért ne ismernék el azért lejjogosultságokat s mért éppen a krisztusi szeretet alapján felépült protestáns egyház lenne az, amely ellenséges erzülettel nezne sok tekintetben jogos kívánságukat és törekvéseiket?!

Epen nem. Sot, ha azt akarjuk, hogy a socialisták kívánságai helyes mederbe tereltessenek, akkor ne sajnáljuk a fáradságot sem, foglalkozni, törödni velök. Alaposan tanulmányozni rendszerüket, magunkévá tenni azoknak a szegény embereknek ügyét, akiket most egyes metektelen tényezők önzőleg saját céljaikra zsákmányolnak ki és használnak fel azért, hogy a megtévesztett lelkek illereiből, ők magok, semmittevással, uri módon eljenek.

Megszokott hang már az is, hogy ezeket a socialistákat „a felsőbb körökből” hazatlanoknak nevezik el. Meltányos eibanással s a szeretet lánczaival kössük őket a haza szent rögehez, hogy tanulják meg ők is: Istent felni, hazájukat szeretni és egyházukhoz hives maradni.

Ennek megvalósítása pedig éppen a protestáns egyház és annak lelkes munkásai: a lelkipásztorok és tanítók nemes feladatai közé tartozik. Ők a szó legszorosabb és legfönségesebb értelmében a mi népünknek közvetlen tanácsadói és vezetői. Mindkét testület hálás munkát végez ezzel el. Előbb-utóbb elveszik jutalmokat, ha egyébben nem is, de abban igen, hogy az egyház esetleges ellenségeiből szereznék annak jóakaratu barátokat.

Egyébiránt ez csak az én egyéni nézetem, mely csálhatatlanságot nem követel magának. Különbösen is ennek az egész közleménynek nincs egyéb célja, mint alkalmat nyújtani azoknak, akik e korszakalkotó kérdés megvilágításánál nálam mindenesetre sokkal hivatottabb tényezők lehetnek. Valeat, quantum valere potest.

Dr. Márk Ferencz.

VEGYESEK.

— A „Felsőbaranyai Református Lelkészegyesület” 1908. évi aug. hó 25-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből. 5. p. Elnökké választatik: Nagy Imre kórosi, jegyzővé: Széles Sándor gyüdi, alelnökké: Sógör Endre Sámodi, pénztárossá: Szöllössy Antal csepelyi, könyvtárossá: Lukácsy Imre diósvizslói, választmányi taggá: Borsos István szerdahelyi lelkészek. 6. p. Iványos Soma indítványozza, hogy Dr. Baltazár Dezső, az Orle országos híru elnöke lelkészegyesületünk megalakulása alkalmából jegyzőkönyvileg üdvözöltessék. A közgyűlés egyhangu lelkesedéssel elfogadja az indítványt és kimondja, hogy egyesületünk megalakulása alkalmából Dr. Baltazár Dezsőt, mint az Orlenek bölcs és biztos kezü vezetésében kiváló elnökét, aki az Orle érdekében kezdettől mindezeideig széleskörü és fáradhatatlan munkásságot fejtett ki, melynek sikere letagadhatatlan és ki hígadt s nyugodott magatartásával, igazi keresztyén papi lelkületével olyan nagynak tűnik ki az ellenszórt méltatlan ragalmak között, aki mindnyájunknak szívéhez közel áll, mert szeretjük s benne föltétlen bizunk, jegyzőkönyvileg örömmel üdvözli és míg az őt méltatlanul ért támadások ellenében tántorithatlan bizalmáról értesíti, másrészt a hátralevő, talán nehezebb küzdelmekhez néki új erőt s újabb sikert kíván. A kivonat hitelesül Széles Sándor jegyző, Nagy Imre elnök.

Felelős szerkesztő: Dr. Ferenczy Gyula.